

Dimitrijevic Tijana, BME ÉDI, 2015 január

Köztes használat stratégiák nemkívánatos városrészekben: lehetőségek és kihívások

Esettanulmány: Magdolna negyed, VIII. kerület, Budapest
Szerb és német példák tanulságai

"A jelen, a perc, bár átmenetnek véled, tudd meg ez az egész, ez a teljes élet." Bárdosi Artúr, színházi író, műfordító, 1950 körül

Ez a tanulmány - az eddigi doktori kutatás során készített tanulmányokkal szemben - nem egy témarészletet jár körbe, hanem a teljes doktori kutatás eddigi és tervezett elemeit kísérli meg rendszerbe helyezni és egymással összekötni. Az így kapott átfogó kutatási térképből a továbbiak során egy-egy résztémát kiemelek, és közelebbről vizsgálók.

Jelen tanulmány három részből áll: (1) a kutatási témához kapcsolódó személyes motiváció kifejtése; (2) eddigi és tervezett kutatási elemek rendszerbe helyezése, kutatási módszerek rövid áttekintése; (3) kutatási térkép; (+) a kutatási térképhez tartozó fejezetleltár a kutatás elemeiről.

*> Erdélyi utca, Magdolna negyed, VIII. kerület,
régóta üresen álló foghíj és egy földszintes ház nyomai*

Személyes motiváció és kutatási téma

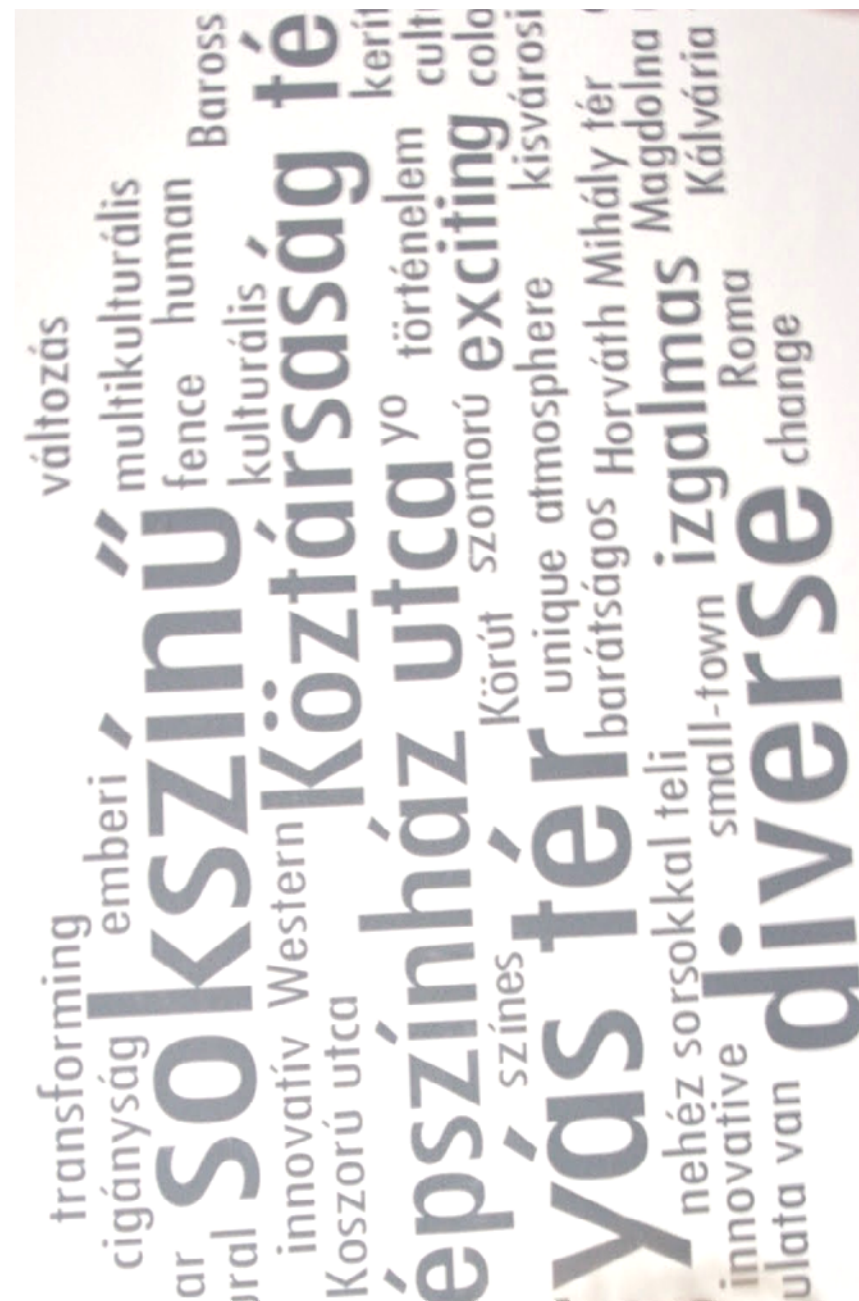
Kiállításmegnyitó, Mátyás tér, Gallery8 Roma művészeti tér: decemberi délután, esti megvilágítás, karácsonyi díszek az utcán. Az Óbudai Egyetem diákjai ácsorognak új téglaburkolatú épületeik előtt, én kiállításmegnyitóra sietek a Gallery8-ba. Jobboldalt a szomszédos kávézóban frissen pörkölik a kávé; balra omladozó háztömb deszkákkal befalazott ablakokkal; a házban mintha részben lagnának.

Kicsit hamarabb érkezem. Az utolsó simítások között két cigány kisfiú többször be-bekopog, kérdezik, kint van-e már a rajzuk, és amúgy is - "kezdődik már?"; végül beengedik őket is hamarabb. Kezdődik a megnyitó, közben egy másik 5-6 éves kisfiú nagyon szomorú, hogy csak egy rajzát találja kiállítva, pedig "három volt, és csak egy van ott". A galéria vezetője, több kurátor, vendég és a rajztanár elszántan keresik. Megtalálják, kiteszik, és a kisfiú ennek szemlátomást örül - minden résztvevő között Ő izgul a legjobban a kiállítás miatt. A megnyitón sok helyi civil beszélget, borozik, két másik helyi gyerek pedig ünnepélyesen karácsonyi verset mond, és egy kicsit énekel; közben végre az összes rajz a helyén van, és mindegyik jól látszik; a gyerekek elégedettek, a kiállítás sikeres.

Miközben az 1-es számú kisfiú a rajzait kéri kitenni, a 2-es számú pedig karácsonyi verset szaval (felelőssége teljes tudatában), egyértelműen eszembe jut, miért foglalkozom egy ideje a Magdolna negyeddel, és miért érdekel annyira a köztes használatok lehetősége itt.

> "Az idealitás megteremtői" című kiállítás részlete.

Látható 2015 február 15-éig a Gallery8-ban.

A Magyar Nemzet 2008-ban így ír a Magdolna negyedről és az itt folyó szociális városrehabilitációról:

*„Addig is hadd adjunk hírt a bűn sajátos szennyvilágáról (...).
Örökítsünk meg pár típust a bűnözéstől szinte determinált rétegből.
Prostituáltat és futtatóját, drogot, de Isten egyéb potenciális
képmásait is.”¹*

A Magdolna negyed kétségtelenül nehéz sorsú városrész: munkanélküliség, mélyszegénység, halmozottan hátrányos helyzet, lepusztult környezet, és igen - drogproblémák, prostitúció és magas bűnözési ráta. Ugyanakkor, a Magdolna negyed olyan hely is, ahol 2004 óta Magyarországon egyedülálló, aktív és mindent-bele szociális városrehabilitáció² folyik, ahol 12 000 ember él³, több tucat lelkes civil szervezet dolgozik⁴, és ahol minden héten legalább 50 gyerekrajz készül⁵.

A Magyar Nemzet fenti állítása az első bekezdésben említett kisfiúkra is vonatkozik (az 1-es és 2-es számúra egyaránt), hiszen ők is a Magdolna negyedben élnek, és hiába minden udvariasság, rajz- és zenei tehetség - innen nehéz nyerni. Mit lehet egy ilyen helyzettel kezdeni, emberként-építészként? Személyesen engem ez a kérdés elsősorban nem másokon-segíteni-akarás miatt érdekel. Az előítéletekkel és a kisebbség-többség kérdésével személyes tapasztalataim vannak: Szerbiában, ahol az előítéletekre való építésből

háború és népiirtás lett⁶, annak a többségnek voltam a tagja, aki több kisebbséget is megpróbált kiirtani, "hiszen tudjuk, hogy azok mind utálnak minket, és ez elől védekeznünk kell" felkiáltással; és Szerbiát elhagyva pedig - habár egy nagyon befogadó, kedves közegben - én lettem a kisebbség. Az építész munkám során hol tudatosan, hol tervezetlenül, akarva-akaratlanul - de mindig felbukkan az előítéletek és kirekesztés kérdése.⁷ Erről a kissé kényszerű visszatérésről szól számomra Ady Endre "A föl-földobott kő" című verse; és erről beszél Dejan Ilic, a legendás szerbiai REC Irodalmi és Társadalmi Kérdések Magazin szerkesztője, amikor azt mondja:

"Nagyon szeretnék könyvet írni a korai francia film-noir-ról; mindig is érdekelt. Elegem van abból, hogy a szerbek háborújáról, a tagadásról és felelősségvállalásról írok. Pocsék téma. Mindig mérges és ideges leszek tőle. Mégis, csak erről tudok írni.”⁸

Doktori kutatásomnál is a köztes használatok témakörén belül az érdekel, hogy mi lehet a köztes használat stratégiák hatása egy kirekesztett és stigmatizált városrész esetében. Tudják-e valamilyen módon oldani egy olyan nehézsorsú, szegregált városrész vakfoltszerű létét, mint a Magdolna negyed, és ha igen - hogyan? A kutatás során abból a indulok ki, hogy egy ilyen nemkívánatos⁹ - ám belül színes, és rejtett potenciállal rendelkező - városrész esetében a köztes használat stratégia jó eszköz lehet a kirekesztettség feloldására.

¹ JOÓ 2008

² A Magdolna Negyed Programot 2004-ben indította el a Rév8 Zrt.; jelenleg a III. ütem van folyamatban.

³ Önkormányzati éves nyilvántartás, Józsefváros Önkormányzata, 2010

⁴ Ezekről szól "Az idealitás megteremtői" című kiállítás is. GALLERY2014

⁵ A Kesztyűgyár Közösségi Házban minden délután Csámpai Rozi cigány festőművész rajzfoglalkozásokat tart, naponta 10-20 gyerekkel.

⁶ Csak a boszniai háború alatt (1992-95) összesen 104 732 ember esett áldozatul, ebből 82 005 "nem szerb". A szerb háborúindító kampány fontos alapja a meglévő nemzetiségekkel kapcsolatos előítéletek voltak.

⁷ Diplomamunka, 2008, BME: Előítéletek múzeuma, Újvidék; DIMITRIJEVIC 2008

⁸ Dejan Ilic, beszélgetés, 2013; többet a REC magazinról: REC 1999

⁹ A berlini Urban Catalyst kutatás kimutatta, hogy más köztes használat stratégiáról beszélhetünk városközponti, kívánatos helyszíneken, és félreeső, nemkívánatos helyszíneken. Eszerint a Magdolna negyed "városközponti, de nemkívánatos". URBAN 2007:24

> Gallery8, "Az idealitás megteremtői" című kiállítás megnyitója; 2014.12.12.
(fotó: Gallery8)

> ZENE U CRNOM - NŐK FEKETÉBEN: volt Jugoszlávia határain átívelő mozgalom; célja a háborús bűnök és áldozatok elismerése; elindítói anyák mindhárom érintett oldalról.

A kutatás felépítése és módszerei

"Azt hiszem, úgy tudjuk a legjobban megérteni városaink látszólag titokzatos és helyenként meghökkentő viselkedését, ha egyszerűen közelről megfigyeljük őket (...)"

*Jane Jacobs, író, "The death and life of great american cities", 1961
(saját fordítás)*

A köztes használat stratégiák működését és lehetőségeit egyrészt meglévő, erről szóló **átfogó kutatások** segítségével mutatom be (ilyen a berlini Urban Catalyst kutatás, és az erről szóló Urban Pioneers kiadás¹⁰), másrészt pedig kiválasztott "best practice" **példákkal** támasztom alá. A nemzetközi példák között kiemelkedik a németországi gyakorlat, ahol az ideiglenes használatok már beépültek a hivatalos városregenerációs folyamatokba. Kiemelt eseként vizsgálok még egy szerbiai, belgrádi kezdeményezést, amely éppen a spontán, "fapados" léte miatt lehet inspiráló. Ahogy a kutatás fókusza egyre szűkül, úgy a példák vizsgálati módszere is egyre személyesebbé válik. Így a jövő évre tervezett németországi és szerbiai vizsgálódás már hosszabb (1-2 hónap) helyszíni jelenlétet jelent. Kiválasztott példák mellett a doktori kutatásom **központi esettanulmánya**¹¹ a Budapest VIII. kerületi Magdolna negyed.

> Belgrád, Szerbia: Urban Incubator Belgrade projekt egyik helyszíne, 2013

¹⁰ URBAN 2007

¹¹ Groat és Wang szerint egy építészeti esettanulmány empirikus vizsgálat, amely egy jelenséget vagy helyzetet vesz szemügyre annak saját kontextusban. GROAT-WANG 2002:346

A **Magdolna negyed** a kiválasztott kutatási kérdés szempontjából gyümölcsöző vizsgálati terep a következő jellemzői miatt: (1) fizikai és szociális várospusztulás, gettósodás jelei, vakfolt a városszövetben; (2) városközponti elhelyezkedés; (4) Magyarországon egyedülálló, komplex szociális városrehabilitáció; (5) aktív helyi civil élet; (6) jelentős mértékű, változatos, kihasználatlan üres térállomány; (7) helyi Önkormányzat magas tulajdoni aránya, ebből adódó szerepe és jelentősége; (8) eddigi köztes használat kísérletek.

Groat és Wang szerint építészeti esettanulmányok egyik alapkövetelménye, hogy a begyűjtött adatok, információk és tapasztalatok különböző szintű és típusú forrásokból származzanak.¹²

A Magdolna negyed vizsgálata során a következő **módszereket** használok: (1) a Magdolna negyed jelenlegi helyzete és annak kialakulása - kvalitatív kutatási módszer; (2) a Magdolna negyed aktuális helyzete, üres térállományának jellemzői - számszerű adatok gyűjtése, rendszerezése és megjelenítése; (3) eddigi köztes használat kísérletek vizsgálata - források elemzése és beszélgetés érintettekkel; (4) saját helyszíni tervezési, kutatási, közösség szervezési munka - "research by design"¹³; (5) egy lépésről lépésre megtervezett akció végrehajtása és dokumentálása - helyszíni kísérlet.

A kutatás szerkezete fokozatosan ráközelít a kutatási kérdésre - egyrészt szűkül a kutatási téma (köztes használatok > köztes használat stratégiák "nemkívánatos" helyeken), másrészt pedig egyre személyesebbé válnak a bemutatott példák (források elemzése > saját helyszíni tapasztalatok), és egyre nagyobb hangsúlyt kap a személyes gyakorlati szerepvállalás az esettanulmány helyszínén.

A terv szerint a kutatás végén a **téma újra kitágul** - és átkerül általánosabb szintre, felhasználva mind az esettanulmány, mind a bemutatott példák tapasztalatait. Ez a fokozatos ráközelítés majd kitágítás megfigyelhető a **kutatási térkép** grafikonján is (lásd a következő oldalon).

A kutatás végén remélhetőleg két - egymással szorosan összefüggő, de különböző szintű - válasz- és kérdéshalmazt kapunk: egy **tágabb áttekintést** a köztes használat stratégiák lehetőségeiről gettószerű közegekben; (2) és egy **víziót/kérdésfelvetést** a Magdolna negyed konkrét esetére.

Kutatási térkép és fejezetleltár >>

¹² GROAT-WANG 2002:352

¹³ 2012-2013 a BME ÉDI keretein belül "negyed" projekt, 2013- "micromagdolna" projekt. Többet itt: BME ÉDI 2012/2013; MICROMAGDOLNA

0 KUTATÁSI KÉRDÉS, MÓDSZER, CÉL

1 KÖZTES HASZNÁLATOK ÁLTALÁNOSAN

2 KÖZTES HASZNÁLATOK NEM KIVÁNATOS VÁROSI HELYEKEN

3 ESET-TANULMÁNY MAGDOLNA NEGYED

3.2 MAGDOLNA NEGYEDRŐL

3.4 KÖZTES HASZNÁLAT KÍSÉRLETEK ITT

4 TITKOS POTENCIÁL: MN FÖLDSZINTJEI

6 KITEKINTÉS DÉLRE ÉS NYUGATRA

6.2 NÉMETORSZÁG: HAMBURG, BERLIN, KASSEL

6.3 SZERBIA: BELGRÁD, SAVA-MALA

8 LEHETŐSÉGEK MAGDOLNA NEGYEDBEN

0.1 TÉMÁRÓL RÖVIDEN

0.2 SZEMÉLYES MOTIVÁCIÓ

0.3 KUTATÁSI MÓDSZER

1.1 FOGALMAK / URBAN-PIONEERS

1.2 BERLIN ESETE

1.3 KEZDEMÉNYEZÉSEK BUDAPESTEN

2.1 MILYEN HELYRE GONDOLOK

2.2 SZEGREGÁCIÓ, SLUM, GHETTO FOGALMAK, SZEMPONTRENDSZER

3.1 "CASE STUDY" MÓDSZER

3.3 MAGDOLNA NEGYED MINT "NEM KIVÁNATOS VÁROSI HELY"

5 TERVEZÉS + KUTATÁS HELYSZÍNI KÍSÉRLETEK

6.1 KITEKINTÉS HOGYAN ÉS MIÉRT

+ SAJÁT HELYSZÍNI TERVEZETT KÍSÉRLET

SZERBIA

...

URBAN PIONEERS

BERLIN

BUDAPEST

MAGDOLNA NEGYED

"CIVIL HÁLÓ"

MN FÖLDSZINTEK

"NEGYED"

MICRO MAGDOLNA

HAMBURG

BERLIN

KASSEL

BELGRÁD

KÍSÉRLET?

LEHETŐSÉGEK MN-BEN

> Doktori kutatás áttekintő térképe

9 ÖSSZEFOGLÁS ÁLTALÁNOS

0 Kutatás kerete - személyes motiváció, kérdés, cél, módszer és kutatási térkép

Lásd előző fejezeteket.

>> "Személyes motiváció", "A kutatás felépítése és módszere", "Kutatási térkép", 2014/2015/1

1 Köztes használatokról általában

Városainkban a gazdasági és társadalmi átalakulások olyan parlagon álló, valamire váró tereket eredményeznek, melyek aktiválása hagyományos befektetésekkel, térhasznosítási modellekkel és (város)tervezési folyamatokkal nem valósítható meg. E kiüresedett terek rugalmas használati módja a **köztes használatok** (Zwischennutzung, temporary use) és térúttörők (Raumpioniere, space pioneers) jelensége és stratégiája. A köztes használatok fogalmát és működési mechanizmusát a berlini Urban Catalyst kutatásra támaszkodva, Berlin példáján keresztül mutatom be. Röviden kitérek a kérdés magyarországi aktualitására, és friss budapesti kezdeményezésekre.

>> "Ideiglenes használatok lehetőségei a Magdolna negyedben", 2012/2013/2.

2 Köztes használat stratégiák nemkívánatos városrészekben

Az ideiglenes, köztes használatok máshogy működnek vonzó városi környezetben, és máshogy elhagyatott, hátrányos helyzetű városrészekben.¹⁴ Doktori kutatásom során ez utóbbi kérdéssel foglalkozom. Mi a köztes használatok lehetősége, szerepe és hatása hátrányos helyzetű, zárványszerű városi közegben? Miért stratégiáról kell, hogy beszéljünk? Mit értek itt "**nemkívánatos városrész**" alatt? Miért szükséges ilyen helyzeteket külön vizsgálni a köztes használatok szempontjából? Ebben a fejezetben körbejáróm a gettó, slum, szegregáció, várospusztulás fogalmait, majd meghatározom a saját "**nemkívánatos városrész**" fogalmát és fő jellemző pontjait a fentiek mentén.

>> "Ideiglenes használatok lehetőségei a Magdolna negyedben", 2012/2013/2.; **kiegészítendő**

¹⁴ URBAN 2007:24

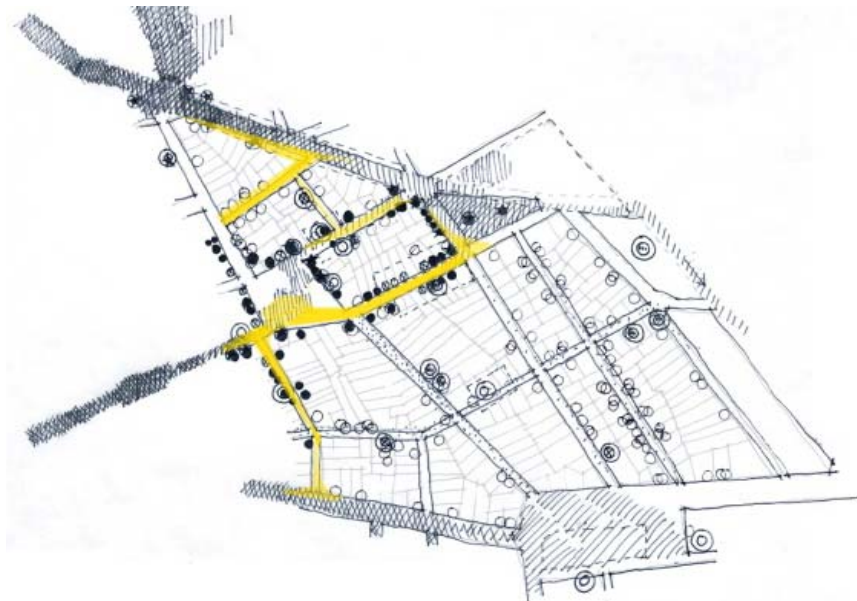

3 Esettanulmány: Magdolna negyed

Kutatásom központi esettanulmánya a Budapest VIII. kerületi **Magdolna negyed**. Karinthy Frigyes a Teleki térről szóló korabeli riportjában¹⁵ úgy beszél erről a környékről, mintha egy különálló ország lenne, "város a városban, önálló nyelve, szokásai törvényei vannak". Ma a negyedben járva időnként ugyanez a benyomás érhet: egy másik, ismeretlen ország. Ebben a fejezetben magát a Magdolna negyedet mutatom be, mint az esettanulmány helyszínét - alakulását, városon belüli szerepét, helyzetét, és mai állapotát; majd értékelem az előző fejezet szempontrendszer szerint, mint "**nemkívánatos városrészt**".

>> "Ideiglenes használatok lehetőségei zárt közegben. Esettanulmány: Budapest, 8. kerület Magdolna negyed", 2012/2013/1.; **kiegészítendő**

¹⁵ KARINTHY 1984:150

4 A Magdolna negyed földszintjei

Ez a fejezet a Magdolna negyed földszinti üzleteit vizsgálja, mint potenciális köztes használat terepet. A negyed különböző dimenzióit külön rétegekre bontva vizsgálom. A **rétegek** feltárásánál figyelmebe veszem mind a száraz adatokat, mind a helyszínen tapasztalt "színes szagos" valóságot. A kutatási rétegekről készített térképeket elemzem, majd egymásra vetítem. A rétegek egymásra vetítése és együttes elemzése kirajolja azokat a területeket, ahol első körben érdemes megmozdítani a negyed és külső közeg határait és **katalizátor** hatású köztes használatokat indítani, figyelembe véve a negyed adottságait és az elképzelt köztes használat stratégia céljait. Egyben kirajzolódnak a téma fő szereplői, és fő kihívásai is.

>>"Ideiglenes használatok és Magdolna negyed földszintjei", 2013/2014/1 ; teljes

5 Kutatás és tervezés:

kísérletek a Magdolna negyedben

A Magdolna negyed vizsgálata, mint potenciális köztes használat terep: a kezdeti peremfeltételek felmérése, és az eddigi helyi köztes használat **kísérletek** bemutatása. Helyi esetek, amelyeket itt elemzek: Civil Háló és saját helyszíni tervezési, kutatási és közösség szervezési tapasztalatok bemutatása és értékelése - "NEGYED" és "MICROMAGDOLNA" projektek.

>>"Ideiglenes használatok lehetőségei a Magdolna negyedben", 2012/2013/2.; Micromagdolna közös projekt Borsos Melindával, 2013-2014; **kiegészítendő**

6.1 Kitekintés délre: Belgrád

Spontán alakulás, váratlan fordulatok, időnként mégis működő és inspiráló esetek: **fapados** köztes használatok a belgrádi Urban Incubator Belgrade projektben. Belgrád sajátos, sokáig megrekedt helyzete, változatos informális-illegális fejlődése, üres térállománya, szomszédos régióbeli helyzete miatt termékeny kutatási talaj és jó párhuzam Budapest számára. Személyes kötődésem és nyelvismeretem miatt jól kutatható.

>>Pályázati anyag - kutatási vázlat a témáról, 2014; **teljes**
Belgrádi BME ÉDI tanulmányút 2013, tapasztalatok összegzése. **megírni**
Újabb, hosszabb belgrádi tartozkodás során UIB projekt részletesebb vizsgálata. **elutazni, megvizsgálni**

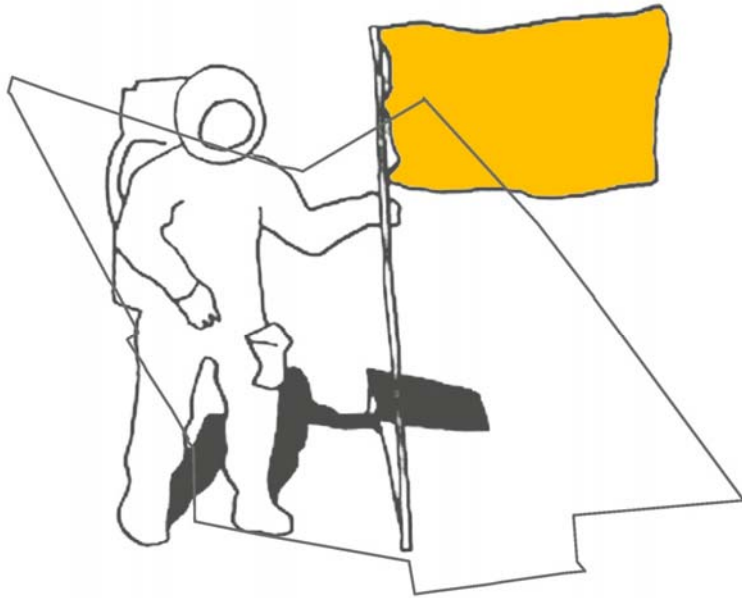

6.2 Kitekintés nyugatra:

Berlin, Kassel, Hamburg

A köztes használat stratégiák a németországi városfejlesztési és városrehabilitációs gyakorlat mindennapi, elfogadott részei. Pár hónapos helyszíni tartózkodás során szeretnék első kézből többet megtudni öt kiválasztott németországi példa elindításáról és működéséről. Az esetek kiválasztásánál fontos szempont volt az elindítás körülménye, és a lentről-fentről való kezdeményezések aránya. A példák közül kiemelten tervezem vizsgálni a berlini Coopolis Zwischennutzungsagentur (köztes használat közvetítő iroda) mindennapi működését. E németországi közvetlen tapasztalatok hasznosak lesznek egy magyarországi, Magdolna negyedbeli lehetséges vízió felállításánál.

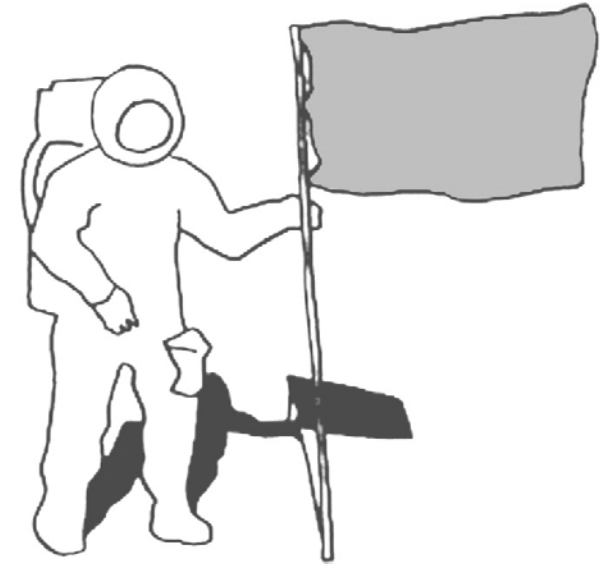
>> Pályázati anyag angol nyelven; indoklás; németországi példák kiválasztása és rövid bemutatása. 2014; **teljes**

8 Összefoglalás 01: köztes használat stratégiák a Magdolna negyedben - víziók, kérdések, lehetőségek

Összefoglalás az esettanulmány, a vizsgált nemzetközi példák és a szerb illetve német esetek tanulságai alapján. **Vízió** egy lehetséges Magdolna negyedbeli köztes használat stratégiáról - peremfeltételek, szereplők, lépések, helyszínek, típusok stb.

>> Összefoglalás - konkrétan Magdolna negyed esetére **összefoglalás**

9 Összefoglalás 02: köztes használat stratégiák nemkívánatos városrészekben

Kutatási kérdés és téma visszahelyezése **általános** szintre, az eddigi teljes kutatás és esettanulmány tapasztalatai alapján. Ajánlás és kérdések.

>> Összefoglalás - általánosan, tágabban. **összefoglalás**

Irodalomjegyzék

- MAGDOLNA 2005 "Magdolna negyed szociális város-rehabilitációs program" <http://epiteszforum.hu/magdolna-negyed-szocialis-varos-rehabilitacios-program>
- VÁROSKUTATÁS 2004 Geróházi, Éva et.al. "A szociális városrehabilitáció: koncepció, eszközrendszer és modellkísérletek előkészítése"; Városkutatás Kft., Budapest, 2004
- GALLERY8 2015 GALLERY8 ROMA MŰVÉSZETI TÉR "Idealitás megeteremtői" című kiállítás <http://gallery8.org/hu/news/2/60/az-idealitas-megeteremtoi>
- JOÓ 2008 István, Joó: "A Józsefváros mélyén" In: Magyar Nemzet, 2008.04.22.; Magyar Nemzet Online: http://mno.hu/migr_1834/a-jozsefvaros-melyen-385362
- ZENE U CRNOM - WOMEN IN BLACK <http://zeneucrnom.org/index.php?lang=en>
- JUGOSZLÁV HÁBORÚ HIVATALOS SZÁMSZERŰ ADATAI http://www.camo.ch/hag_broj_zrtava_bih.htm
- REC REC - A magazine for literature and culture <http://www.fabrikaknjiga.co.rs/o-fabrics/>
- REC 1999 Gojkovic, Drinka - Dimitrijevic, Nenad "Why REC again?" In: REC, cyber edition, no. 001; 1999 http://www.b92.net/casopis_rec/arhiva/iliceng.html
- GROAT-WANG 2002 Groat, Linda - Wang, David: *Architectural research methods*. John Wiley & Sons, Inc., New York, 2002 (újabb kiadás is van)
- (INTERNETES FORRÁSOK MEGTEKINTÉSE: 2015.01.08.)
- SECOND 2012 Haydn, Florian - Temel, Robert (eds.): *SECOND HAND SPACES*. Jovis Verlag GmbH, Berlin, 2012

- URBAN 2007 Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin: *Urban Pioneers. Berlin: Stadtentwicklung durch Zwischennutzung*. Jovis Verlag GmbH, Berlin, 2007
- LICHTENBERGER 1995 Lichtenberger, Elisabeth - Cséfalvay, Zoltán - Paal, Michaela: *Várospusztulás és -felújítás budapesten*. Magyar Trendkutató Központ, 1995.
- TELLER 2007 Teller, Nóra: *Hátrányos helyzetű csoportok térbeli koncentrációja*. Tanulmány, Budapest, 2007
- KARINTHY 1984 Karinthy, Frigyes: "A hajótörött élet roncsai között. Kettőtől négyig a Teleki téren." In: Ungvári Tamás (szerk.): *Szavak pergőtüzében*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1984. pp. 149-153.

SAJÁT TANULMÁNYOK/PROJEKTEK:

- 2012/2013/1 "Ideiglenes használatok lehetőségei zárt közegben. Esettanulmány: Budapest, 8. kerület Magdolna negyed" http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/659-dt_kutatas_2013_1.pdf
- 2012/2013/2 "Ideiglenes használatok lehetőségei a Magdolna negyedben" http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/660-dt_kutatas_2013_2.pdf
- 2013/2014/1 "Ideiglenes használatok és Magdolna negyed földszintjei" http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/662-dt_kutatas_2014_1.pdf
- 2013/2014/2 "Köztes használat stratégia Magdolna negyed földszintjeire" http://dla.epitesz.bme.hu/wp-content/uploads/2014/07/dimitrijevic_magdolnafoldszintek_140608.pdf
- NEGYED és MICRÓmagdolna projektek blogja (Borsos Melindával közösen): <http://negyed.wordpress.com/>

Németországi és szerbiai példák:

ÁLTALÁNOS:

Eisinger, Angelus; Seifert, Jörg (Hrsg.): URBANRESET: Freilegen immanenter Potenziale städtischer Räume / How to Activate Immanent Potential of Urban Spaces, Barcelona, Basel, New York 2012.

SECOND HAND SPACES. Florian Haydn, Robert Temel (eds.), Berlin: Jovis, 2012

DER MENSCHLICHE FAKTOR. WIE ARCHITEKTUR UND DESIGN ALS SOZIALE KATALYSATOREN WIRKEN, Martin Ludwig Hofmann. München: Wilhelm Fink, 2012

SHRINKING CITIES - ATLAS DER SCHRUMPFENDEN STÄDTE/ATLAS OF SHRINKING CITIES. Philip Oswalt, Tim Rienits (ed.), Ostfildern: Hatje Cantz Verlag, 2006

CITY AS LOFT. ADAPTIVE REUSE AS A RESOURCE FOR SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT. Martina Baum, Kees Christiaanse (eds.), Zurich: Gta, 2012

BERLIN:

Coopolis Zwischennutzungsagentur
<http://www.coopolis.de/>

KASSEL:

PROJEKTOR.LABOR KASSEL

<http://www.prjctr.net/index.php>

STYLEFUSION KASSEL - RAUM FÜR URBANE EXPERIMENTE

<http://stylefusion.de/>

URBANIRGENDWAS

<http://urbanirgendwas.wordpress.com/>

NEXTKASSEL

<http://www.nextkassel.de/>

<http://www.nexthamburg.de/>

HAMBURG:

DAS GÄNGEVIERTEL HAMBURG

<http://das-gaengeviertel.info/>

PARK FICTION PROJEKT

<http://park-fiction.net/>

HAMBURG KREATIVGESELLSCHAFT

<http://kreativgesellschaft.org/>

NEXTHAMBURG

<http://www.nexthamburg.de/>

ZWISCHENNUTZUNG FORUM ALTONA HAMBURG UND FRAPPANT E.V.

<http://frappant.org/>; <http://www.forum-bremen.info/>

[http://www.altona-altstadt.de/grosse-](http://www.altona-altstadt.de/grosse-bergstrasse/_downloads/2013/IEK_Altona-Altstadt__Teil_C.3_Anlass_der_Fortschreibung.pdf)

[bergstrasse/_downloads/2013/IEK_Altona-](http://www.altona-altstadt.de/grosse-bergstrasse/_downloads/2013/IEK_Altona-Altstadt__Teil_C.3_Anlass_der_Fortschreibung.pdf)

[Altstadt__Teil_C.3_Anlass_der_Fortschreibung.pdf](http://www.altona-altstadt.de/grosse-bergstrasse/_downloads/2013/IEK_Altona-Altstadt__Teil_C.3_Anlass_der_Fortschreibung.pdf)

BELGRÁD

Studio Basel: BELGRADE FORMAL IN-FORMAL: A RESEARCH ON URBAN

TRANSFORMATION. ETH, Scheidegger & Spiess, Basel, 2012

URBAN INCUBATOR BELGRADE, www.goethe.de/urbanincubator

(INTERNETES FORRÁSOK MEGTEKINTÉSE: 2014.11.01.)